

Narratiivinen matka Eurooppaan – suomalaisten kokemuksia matkailusta 1800-luvulla

Kirja-arvio teoksesta Rantala, Heli (2020). *Pikisaaresta Pariisiin: Suomalaismatkajien kokemuksia 1800-luvun Euroopassa*. Gaudeamus.

Minna Sipponen, lehtori, Lapin ammattikorkeakoulu, Matkailualan tutkimus- ja koulutus-instituutti (MTI)

Matkalla 1800-luvun tunnelmissa

”Seison kuin lintu häkkinsä kynnyksellä levitetyin siivin. Minä matkustan, ystäväni: matkustan ulkomaille.” Näin kertoo (s. 7) suomalainen matkaja Frans Michael Franzén noustessaan purjelaivaan toukokuussa 1795. Voisiko häkistä vapautetun linnun vertauskuva kuvata myös koronapandemian jälkeistä aikaa, kun matkustaminen on taas turvallisesti mahdollista? Mikä on tunne 2020-luvulla, kun matkailu avautuu ja ihminen pääsee matkalle?

Tätä kirja-arviota kirjoitettaessa covid-19-pandemia on pysäyttänyt matkailun maailmanlaajuisesti. Vaikka virtuaalimatkat kotisohvalta ovat yleistyneet pandemian aikana, tarve matkustaa ulkomaille ei kuitenkaan ole kadonnut. Matkailusta haaveillessa voi pohtia, millaista matkailu oli 1800-luvulla, jolloin matkanteko helpottui ja nopeutui uusien kulkuvälineiden myötä.

Heli Rantala vie lukijan matkalle, jossa hän maalaa tälle matkakokemuksia, kauniita maisemia, eksoottisia elämyksiä ja tunteita. Kirjoittaja kuljettaa lukijaa mukanaan piirtäen historian kaaria ja auttaa näin ymmärtämään historiallisten liikkeiden merkityksiä. Matkalla kuljetaan halki Euroopan ja vierailaan suomalaismatkajien kanssa useissa kaupungeissa, kylissä, matkailunähtävyyksissä ja jopa köyhäintaloissa. Kaukaisimmillaan käydään Italiassa Etnan rinteillä. Kirjoittaja on Turun yliopistossa tutkijana toimiva kulttuurihistorioitsija, jonka alaa on erityisesti Suomen 1800-luvun kulttuuri- ja aatehistoria.

Kahdeksan matkajaajan kertomukset

Rantalan aineisto koostuu kahdeksan suomalaisen matkajaajan tarinoista. Aineistoon sisältyy muun muassa matkalla kirjoitettuja kirjeitä ja päiväkirjamelehtemmrkintöjä sekä jälkikäteen muokattuja kuvauksia. Kirjassa ei kuljeta yhden matkailijan mukana alusta loppuun, vaan kirjoittaja tarkastelee matkakuvauksia teemoittain. Mukana matkalla ovat taidemaalari Mathilda Rotkirch ja kreivitär Sophie Creutz sekä tunnetuimpina henkilöinä Johan Vilhelm Snellman ja Zachris Topelius. Muut kirjan matkajaajat ovat Frans Michael Franzén, Immanuel Ilmoni, Johan Magnus af Tengström ja Johan Jakob Tengström. Kirjan matkakuvaukset sijoittuvat Ranskan suuren vallankumouksen jälkeiseen aikaan, 1700-luvun lopusta 1800-luvun puoleen väliin.

Kirjoittaja perustelee tutkimuksen luotettavuutta sillä, että tuolta ajalta ei ole runsaasti saatavilla matkakuvauksia ja mukana olevien kuvausten joukko on riittävän kattava ollakseen edustava. Mukana on myös kahden naisen matkakuvaukset, vaikka naisten matkustaminen tuona aikakautena oli harvinaista. Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten matkajaajien matkakuvauksia Euroopasta ja niiden avulla välittyviä näkökulmia matkajaajien kokemuksiin, matkanteon arkeen ja matkustamiseen ennen modernin turismin aikakautta. Rantalan kirja pohjautuu narratiiviseen aineistoon, jossa tutkittavien äänet tulevat hyvin esille.

Lukijalle herää kysymyksiä aineiston analysointimenetelmästä ja siitä, miten tutkimukseen liittyvät rajaukset on tehty. Ravitseminen ja majoitus liittyvät olennaisesti matkustamiseen ja kulttuuriin, mutta ruoka, juoma ja majoitus on käytännössä jätetty kirjan ulkopuolelle. Millaisia kokemuksia ruoka ja juoma herättivät matkajaajissa? Missä matkajaajat majoittuivat? Nämä olisivat olleet mielenkiintoisia näkökulmia kirjaan.

Autenttisia matkakokemuksia etsimässä

Lukija yllättyy, miten vähän ihminen on muuttunut viimeisten vuosisatojen aikana. Jo 1700-luvun lopussa oli määritelmät turistille ja matkailijalle. Turisti matkustaa muiden mukana eikä ole valmis etsimään autenttisia kokemuksia. Matkailija taas on yksilöllinen ja spontaani oman tiensä kulkija. Yli 200 vuotta sitten kauhisteltiin, miten suuret matkailijajoukot pilasivat matkakohteiden ainutlaatuisuutta ja kävivät matkakohteessa vain saadakseen kirjatuksi paikan matkaluettelonsa. Edelleen ihmisillä on tarve päästä sinne, minne muutkin menevät. Nykyaikana osalle matkailijoista on merkityksellistä käydä matkakohteessa saadakseen kuvan sosiaaliseen mediaan, kun taas toiset etsivät autenttisia kokemuksia eettisesti ja kestävästi.

Omia eettisiä matkailuvalintoja on hyvä pohtia. Siinä missä 1800-luvun suomalaismatkajaajat halusivat nähdä koko elämän kirjon köyhäinkodeista hirttolavoihin, nykymatkailijalle nämä kuulostavat vierailta. Kirjoittaja piirtää jatkumon nykymatkailijaan, joka etsii itseään vuorelta tai meditoiden ja pohtii, onko ihminen muuttunut mitenkään. Vuonna 1840 taidemaalari Mathilda Rotkirch seurasi Napoleonin hautajaissaattuetta Pariisissa. Väentungoksessa moni joutui tallatuksi tai paleltui, eikä Rotkirch päässyt tuntien jonottamisesta huolimatta näkemään Napoleonin arkkua. Pitkät jonot ja suuri ihmismäärä kuulostavat kovin nykyaikaiselta, jos matkakohteena on suosittu nähtävyys.

1800-luvun matkaajat olivat sivistyneitä ja halusivat kehittää sivistyneisyyttään matkalla. Snellman ohjeisti matkalle lähtijöitä tutustumaan muiden maassa vierailleiden matkakuvauksiin ja -kertomuksiin, jotta he voisivat arvioida muita maita ja kansoja. Vielä tärkeämpää oli tutustua siihen, mitä kukin kansa kertoo itsestään kansan suun kautta ja kirjailijoiden välityksellä. Matkakohteiden kulttuureihin kannattaa tutustua jo ennen matkalle lähtöä. Mihin tämä on kadonnut ihmiskunnan historiassa? Voisiko nykypäivän matkailija saada etukäteen ”kulttuuripaketin”, jossa kerrottaisiin esimerkiksi matkakohteen kirjallisuudesta ja musiikista?

Rantala toteaa 200 vuoden takaisilla tapahtumilla olevan yhtäläisyyksiä nykyajan kanssa. Ranskan suuren vallankumouksen jälkeinen aikakausi oli välitila, jolloin siirryttiin vanhasta ajasta uuteen aikakauteen. 1800-luvulla vallinnut romantiikan kausi korosti luontokokemusta, autenttisuutta ja maiseman koskemattomuutta Onko koronapandemia matkailua muuttava voima? Ehkä elämme juuri nyt aikaa, jossa kohtaavat matkailu ennen ja jälkeen pandemian. Paikallisten luontokokemusten arvo on noussut ja mielenkiinto luontoon lisääntynyt, minkä seurauksena esimerkiksi kansallispuistot ovat paikoitellen ruuhkautuneet. Kaiken kaikkiaan luonnon merkitys on korostunut näinä poikkeusaikoina. Romantiikan aikakaudella luonto tarjosi matkaajille ainutlaatuisia autenttisia kokemuksia, joita myös nykymatkaaja etsii.

Narratiivinen lukukokemus

Matkailun historiasta ovat kirjoittaneet esimerkiksi Taina Syrjämaa ja kumppanit (1994) teoksessaan *Matkakuumetta: Matkailun ja turismin historiaa* sekä Auvo Kostiainen ja kumppanit (2004) kirjassaan *Matkailijan ihmeellinen maailma: Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Temaattisesti samankaltainen on myös Yrjö Varpion (1997) teos *Matkalla moderniin Suomeen: 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus*. Siinä ajanjakson ollessa laajempi myös aineisto on runsaampi. Toisaalta Varpio keskittyy matkakuvausten historiaan, näkökulmana Suomi ja koko maailma, Rantala taas välittää matkailijoiden kokemuksia ja tunteita syvällisesti, matkakohteen ollessa Eurooppa.

Rantalan kirja on suunnattu jokaiselle matkailusta ja kulttuureista kiinnostuneelle, ja se on kiinnostavaa luettavaa niille, jotka työskentelevät matkailualla ja tutkivat matkailua. Matkakuvausten lisäksi se tarjoaa hyvän kuvauksen vallitsevasta aikakaudesta ja matkailun historiasta romantiikan ja Grand Tourien aikakaudella.

Lukijaa ei tukahduteta runsaalla historialla, vaan historia asetellaan matkan varrelle pieninä mielenkiintoisina palasina. Välillä matkaajien elämänkaari piirtyy tarkasti kuin lukisi historiallista romaania. Kirjan henkilöiden taustojen selvitys on tehty huolella, ja henkilöiden tarinat jatkuvat vielä kotiinpaluun jälkeen.

Teoksen narratiivisuus antaa lukijan ajatuksille tilaa; lukija etsii vertauskohtaa nykypäivään. Kirja sisältää paljon kuvia maisemista ja tauluista, joita matkaajat näkevät matkoillaan. Kunkin matkaajan matka on kuvattuna myös karttoihin. Rantalan kirja visualisoi 1800-luvun alussa matkanneiden suomalaisten kokemuksia ja tunteita. Lukemalla voi ymmärtää menneisyyttä, ja historian toistaessa itseään se myös heijastaa tulevaa.

Lähteet

- Kostiainen, A., Ahtola, J., Koivunen, L., Korpela, K. & Syrjämaa, T. (2004). *Matkailijan ihmeellinen maailma: Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Syrjämaa, T. (toim.) (1994). *Matkakuumetta: Matkailun ja turismin historiaa*. Turun yliopisto.
- Varpio, Y. (1997). *Matkalla moderniin Suomeen: 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.